

ความรู้และสันติภาพ

Knowledge and Peace



ผศ.(พิเศษ) ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

ความรู้และสันติภาพ

Knowledge and Peace



ผศ.(พิเศษ) ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

ความรู้และสันติภาพ [Knowledge and Peace]

ผศ.(พิเศษ) ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต

ISBN (e-book): 978-616-93492-3-5

จัดทำ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิสเปส

พิมพ์เมื่อ พ.ศ.2564

ปก ปริชมน ดวงจอมดี

จำนวนหน้า 163 หน้า

ราคา e-book 100 บาท

จัดจำหน่ายในรูปแบบ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Book)

จัดจำหน่ายโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิสเปส

42 ซอยเจริญสนิทวงศ์ 79 ถ.เจริญสนิทวงศ์ แขวงบางพลัด

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดปิสเปส
ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ไม่ว่าในรูปแบบใด
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้จัดพิมพ์เท่านั้น

คำนำ

ปรัชญาคือวิชาที่ศึกษาปัญญา ผลผลิตของปัญญาคือความรู้ ความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญของยุคสมัย หากย้อนกลับมามองอารยธรรมของมนุษย์ด้วยวิจักษ์ญาณ มนุษย์สร้างสรรค์ความรู้ ปรับตัวกับความรู้ที่สร้างขึ้นและความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น ร่วมมือกันกับความรู้เพื่อให้เกิดผลผลิตทั้งในรูปธรรมและนามธรรม จากนั้นก็ดูแลรักษาไว้เป็นอารยธรรมความเจริญรุ่งเรือง จนถึงขั้นมุ่งสร้างสังคมบนรากฐานของความรู้ด้วยความเชื่อมั่นว่าจะประสบความสำเร็จ ทั้งนี้มนุษยชาติเชื่อว่าสังคมความรู้จะนำมาซึ่งสังคมในอุดมคติ คือ สังคมที่มีสันติภาพ ซึ่งหนังสือเล่มนี้กำลังชี้ชวนให้มองผ่านปรัชญากระบวนการจนถึงความเป็นจริงในปัจจุบันและท่าทีในการพัฒนาอย่างใหม่เพื่อให้ผู้สนใจใฝ่รู้ทุกท่านได้มีทรรศนะอย่างปรัชญาในการพัฒนาสังคมความรู้ได้ตามความเป็นจริง

หนังสือเล่มดัดแปลงมาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเรื่อง “สังคมบนฐานความรู้กับสันติภาพ” และได้พัฒนาเนื้อหาเพิ่มเติมเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ สำหรับเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในหนังสือนี้คือ การใช้ภาษาไทยทับเสียงภาษาอังกฤษสำหรับชื่อของนักปรัชญาตามแนวทางของสำนักคิดกิริติแห่งปรัชญาสวนสุนันทา หวังในใจว่าผู้อ่านจะได้ทั้งประโยชน์และคุณค่าจากเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้และนำไปประมวลเป็นปัญญาของแต่ละท่านได้ตามความเป็นจริง

เอนก สุวรรณบัณฑิต

2564

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
สารบัญตาราง	ง
บทนำ	1
ปรัชญาของความรู้	7
ปรัชญากระบวนการทัศน์ของปัญญา	13
ความรู้ในฐานะผลผลิตของปัญญา	21
สถานภาพของความรู้บนบริบทกระบวนการทัศน์	32
ความรู้กับอารยธรรม	50
ความรู้ในบริบทปรัชญาไทย	63
ความรู้ในฐานะเทคโนโลยี	72
ธรรมชาติของสันติภาพ	82
การเรียนรู้และสันติภาพ	85
สังคมความรู้	112
ความเชื่อมั่นในความรู้	121
ความรู้คือ กุญแจไขสันติภาพ	128
ปัญหาสันติภาพจากความรู้	132
ท่าทีของกระบวนการทัศน์หลังนวยุคต่อความรู้	141
หลักปรัชญาสำหรับสังคมความรู้	146
บรรณานุกรม	153
ประวัติผู้เขียน	157

สารบัญภาพ

	หน้า
กลีภพของความรู้ตามแนวคิดกระบวนการทรรศน์ดีดำบรรรพ์	14
เอกภพของความรู้ตามแนวคิดกระบวนการทรรศน์โบราณ	16
เอกภพของความรู้ตามแนวคิดกระบวนการทรรศน์ยุคกลาง	16
เครือข่ายความรู้ตามแนวคิดกระบวนการทรรศน์นวยุค	18
เครือข่ายความรู้ตามแนวคิดกระบวนการทรรศน์หลังนวยุค	20
การรู้การเริ่มต้น	22
การรู้ลำดับ	24
การรู้การควบคุม	26
การรู้ผลลัพธ์	28
ขอบข่ายระบบคิด EOCR thinking system	29

สารบัญตาราง

หน้า

ตัวอย่างรูปแบบความสัมพันธ์

25

บทนำ

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดมนุษยนิยมและการสร้างสันติภาพโลกเป็นความมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาสังคม นักวิชาการต่างพากันชี้ชวนให้โลกสร้างสังคมบนรากฐานของความรู้ คติพจน์ “ความรู้คือพลัง” ของแฟรงซิส เบคอน (knowledge is power: Bacon, 1597) ถูกยกเป็นคำสำคัญแห่งยุคอีกครั้ง โดยเน้นย้ำว่าความรู้มีความสำคัญและมีมูลค่าในฐานะสินทรัพย์ความรู้ (knowledge asset) โลกมุ่งหน้าไปสู่สังคมความรู้ (knowledge society) แต่ในทางปรัชญาได้ชี้ว่า การยึดมั่นถือมั่นว่า “ความรู้คือพลัง” ได้กลายมาเป็น “ความรู้คืออำนาจ” (knowledge is power: Foucault, 1971) ที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายมากมายในยุคอาณานิคมและยุคอุตสาหกรรม ประการสำคัญคือ ความรู้เป็นพลังของนักการเมืองที่ใช้ลงประชามติเพื่ออ้างอำนาจการปกครองของตนเอง ดังนั้น ประชาชนควรที่จะต้องทบทวนทำลายความรู้เหล่านั้นทิ้งเสีย ความย้อนแย้งในเชิงปรัชญานี้ทำให้ผู้เขียนสะดุดคิดในเรื่องนี้ จึงย้อนอ่านปรัชญาต่าง ๆ และเกิดทบทวนว่า ในขณะที่มนุษยชาติมุ่งการสร้างสันติภาพ การส่งเสริมมนุษยนิยม หากแต่การพัฒนาสังคมบนรากฐานของความรู้ที่มุ่งเน้น “ความรู้ คือ พลัง” อย่างยุควิทยาศาสตร์ ย่อมทำให้เกิดแนวโน้มของการการสร้างฐานข้อมูลขนาดใหญ่ การสะสมข้อมูลให้มากกว่าและมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยมองเป็นความได้เปรียบในการแข่งขัน เมื่อมีความรู้ในปริมาณมากเช่นนี้ก็ย่อมนำไปสู่ความยึดมั่นถือมั่นว่าตนมีอำนาจยิ่งใหญ่ไปด้วย เมื่อหลงในอำนาจของตนก็ย่อมจรรอยการเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงได้ ด้วยข้อคำนึงเช่นนี้ การพัฒนาสังคมบนรากฐานของความรู้บน

บริบทเช่นนี้ย่อมไม่เพียงแต่จะไม่ส่งเสริมสันติภาพ แต่ยังเป็นหนึ่งในการขัดขวางสันติภาพของโลกอย่างแน่นอน

เมื่อทดลองใช้หลักทฤษฎีวิเคราะห์ได้ว่ามนุษยชาติได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางความคิดอย่างสำคัญยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากกระบวนการที่ยึดมั่นในวิธีการวิทยาศาสตร์มาสู่พัฒนาการทางความคิดด้วยปรัชญาอย่างใหม่ที่เน้นวิพากษ์วิจารณ์ ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ อีกทั้งไม่ว่าจะทำอะไร สิ่งนั้นจะต้องมีเป้าหมายที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละคน และโดยรวมก็เพื่อให้สังคมมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นจากภาวะหลังสงครามและความพยายามที่จะฟื้นตัวของประเทศต่าง ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวเร่งผลักดัน ช่วงนี้เองที่แนวคิดเศรษฐกิจบนฐานความรู้ (knowledge based economics) ได้แสดงบทบาทขึ้นในการชี้นำการดำเนินกิจกรรม และระบบการทำงาน โดยเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องใช้ความรู้มาสร้างผลผลิต ซึ่งเป็นความรู้ชนิด “ทำอะไร” (how to do) (Delor, 2004) โดยเชื่อว่าความรู้จะสามารถทำให้ผลผลิตเกิดมูลค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น ผู้ที่สามารถผลิตได้อย่างมีคุณภาพมากกว่าย่อมจะสามารถยึดครองส่วนแบ่งในตลาดที่มีกำลังซื้อสูงได้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจบนรากฐานของความรู้เช่นนี้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง นำไปสู่การแข่งขันทางเศรษฐกิจในทุกระดับ และได้ชี้นำมโนคติแก่คนรุ่นใหม่ว่าต้องเห็นถึงความสำคัญของความรู้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม นั่นคือ เป็นสังคมบนรากฐานของความรู้ ไม่ใช่เพียงสังคมของผู้รู้หรือความรู้ แนวคิดนี้ได้ถูกนำเสนอขึ้นในชื่อ “สังคมฐานความรู้” (knowledge based society) เพื่อเป็นทิศทางการพัฒนาสังคมอย่างล่าสุด นักวิชาการและนักปกครองต่างแสดงความสำคัญว่า ความรู้เท่ากับความมั่งคั่ง และสังคมฐานความรู้เท่ากับความมั่งคั่ง โดยต้องเร่งส่งเสริมการพัฒนาทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศให้บูรณาการเป็นสภาพแวดล้อมอย่างใหม่ของ

สังคม นำไปสู่แนวคิด “Internet of Things; IOT” เนื่องจากอินเทอร์เน็ตมีบทบาทเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการเรียนรู้และการใช้ชีวิตประจำวัน แต่นั่นก็ทำให้เกิดการแข่งขันในการเข้าถึงเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศเพื่อให้ตนได้เปรียบผู้อื่น ความรู้กลายเป็นสิ่งมีค่าที่ซื้อขายกันได้ ระบบการศึกษาขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นธุรกิจการศึกษา สำหรับมนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้ หากต้องการมีชีวิตที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต้องศึกษาให้มีความรู้ ไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง ความรู้ทำให้สามารถขยับเลื่อนระดับชั้นในทางสังคมได้ สังคมใหม่จึงเกิดชนชั้นกลางขึ้นจำนวนมาก ผู้มีความรู้กลายเป็นผู้มีอำนาจในสังคมกลุ่มใหม่ผ่านการเกิดขึ้นขององค์กร สมาคมต่างๆ เพื่อแสดงอำนาจของกลุ่มผู้มีความรู้เดียวกัน และใช้เพื่อคัดจ้างหรือตัดทอนกับระบบอำนาจอื่น ทำให้เกิดความขัดแย้งในหลายระดับ

นักปรัชญาและนักวิชาการในช่วงก่อนปี ค.ศ.2000 ได้ปรับท่าทีทางวิชาการและชี้แนวทางการพัฒนาสังคมฐานความรู้เสียใหม่โดยมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้และการนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษยชาติให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ทุกสังคมมุ่งหน้าไปสู่สังคมที่มีสันติภาพ การมุ่งหน้าไปเช่นนี้ก็ด้วยมีหลักความเชื่อที่ว่าความรู้กับสันติภาพนั้นเกี่ยวข้องกัน กรอบคิดทางปัญญาในสมัยโบราณ เริ่มจาก ซาคราเทส (Socrates) เพลโทว์ (Plato) และแอริสโตเติล (Aristotle) ได้นิยามไว้ว่า “virtue is knowledge” ซึ่งตามไวยากรณ์กรีกจะแปลว่า “คุณธรรมคือความรู้” หรือ “ความรู้คือคุณธรรม” ก็ได้ ในเมืองไทยมักใช้นิยามภาษาไทยว่า “ความรู้คู่คุณธรรม” นั่นคือ ผู้มีความรู้ย่อมเป็นผู้มีคุณธรรม ผู้มีความรู้สูงย่อมมีคุณธรรมมาก สังคมที่มีคุณธรรมย่อมเป็นสังคมที่สงบสุข ความเชื่อเช่นนี้ได้ถูกใช้เป็นฐานคิดเพื่อส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้มาทุกยุคทุกสมัย สังคมฐานความรู้จึงทวีความเชื่อนี้ด้วยการมุ่งพัฒนาผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างระบบแสวงหา

ความรู้เพื่อมาแปลงเป็นดิจิทัลและมุ่งจัดเก็บความรู้ที่กระจัดกระจายและมีอยู่อย่างมากมายให้เกิดเป็นระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) การมีฐานข้อมูลขนาดใหญ่มากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งเพิ่มความมั่นใจว่ามีความรู้มากเพียงพอให้ได้เลือกศึกษาและเลือกที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนตนและส่วนรวมผ่านสำนึกร่วมกันว่าคนที่มีความรู้มากย่อมเชื่อว่าจะเป็นคนที่มีคุณธรรมมากและสรุปยืนยันว่าสังคมที่ประกอบไปด้วยคนมีคุณธรรมย่อมเป็นสังคมคุณธรรมอันจะเป็นสังคมที่ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และนำไปสู่การมีสันติภาพที่ยั่งยืน อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, 1724 - 1804) เชื่อว่าการเรียนรู้คือกระบวนการที่ยาวนานของการเติบโตของเสรีภาพ ซึ่งต้องกระทำอย่างเป็นหน้าที่และด้วยความรับผิดชอบ มนุษย์เรียนรู้ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ เรียนรู้วิธีการทำงาน เรียนรู้ที่จะรับผิดชอบต่อตนเอง และย่อมจะเรียนรู้จะดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างไร ความสามารถนี้จะเกิดเมื่อมนุษย์เข้าใจคนอื่น ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ ธรรมเนียม ค่านิยมทางจิตวิญญาณ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการทำงานร่วมกัน และแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งอย่างชาญฉลาดและในแนวทางสันติเพื่อให้เกิดสันติภาพขึ้นในโลก

แต่ผู้เขียนก็ยังสะดุดกับแนวคิดของฟูโกต์ที่เชื่อว่า ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม อำนาจนั้นมีความสัมพันธ์กับความรู้ ความรู้เป็นพลังของผู้มีอำนาจที่จะใช้เพื่อรักษาอำนาจของตนเองไว้ให้ได้ยาวนานที่สุด ในการพัฒนาสังคมฐานความรู้ยิ่งสร้างผู้มีความรู้ อย่างน้อยก็ความรู้ด้านการใช้คน ซึ่งเป็นผู้ถือครองอำนาจรูปแบบใหม่ น่าจะทำให้เกิดภาวะความรู้คืออำนาจที่เข้มข้นขึ้น ซึ่งในทางปฏิบัติความรู้ที่สร้างขึ้นนั้นถูกวิพากษ์ว่ารับใช้ธุรกิจและการทหาร (อนุช อาภาภิรม, 2545) มากกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง การพัฒนาสังคมฐานความรู้ในลักษณะนี้จึงมุ่งเน้นการสะสมข้อมูลให้มากยิ่งขึ้น มุ่งเน้นการมีจำนวนสินทรัพย์ทางความรู้จำนวนมาก และการสร้างคลังความรู้

ขนาดใหญ่และถูกกำหนดสิทธิในการเข้าใจโดยเหล่าผู้รู้ นักธุรกิจและทหารในกิจกรรมที่หนุนเสริมอำนาจหรือเพื่อสถาปนาอำนาจให้แก่ตนเองยิ่งขึ้น การสถาปนาอำนาจจากการมีความรู้มากจะนำไปสู่การมีอำนาจเหนือสังคมทั้งหมด ความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้นและกลุ่มอำนาจย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งเชิงสังคมและการเมือง

สำหรับผู้เขียนแล้ว ทรรศนะต่อสังคมความรู้หรือสังคมฐานความรู้ก็ตามจะต้องพิจารณาจากสิ่งที่ปรากฏให้เห็นตามความเป็นจริง การชวนเพื่อที่จะนำสังคมไปสู่สังคมที่มีคุณภาพมากกว่าเดิมนั้น แม้จะมีหลักฐานพอสมควรว่าสังคมมนุษย์นั้นมีคุณภาพดีกว่าแต่ก่อน แต่ก็มิอาจใช้หลักอุปนัยว่าเป็นความสำเร็จจากสังคมความรู้แต่เพียงฝ่ายเดียว ความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัยย่อมเกิดจากปัจจัยจำนวนมากที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เชื่อได้อีกอย่างหนึ่งว่าการพัฒนาโดยมุ่งเน้นสังคมความรู้ผ่านการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเกิดขึ้นจากแรงสนับสนุนจากบริษัทที่ให้บริการโทรคมนาคม ทำให้ภาครัฐเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของระบบโทรคมนาคมและสารสนเทศ การจัดซื้อคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์พกพา โทรศัพท์ และนโยบายการพัฒนาระบบสารสนเทศ ล้วนแต่เป็นการพัฒนาที่ไล่ตามการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ประชาชนและคนรุ่นใหม่ล้วนถูกล้อมรอบด้วยกระแสนิยมเทคโนโลยี แต่ละคนต่างพากันแสวงหาอุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัย ระบบสารสนเทศที่รวดเร็วเพื่อความบันเทิงและสังคมออนไลน์ ซึ่งสังคมฐานความรู้เน้นการทำให้เป็นด้วยเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

ฉะนั้น ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดปรัชญากระบวนการทรรศน์ไว้เป็นกุญแจสำคัญที่จะใช้สำหรับไขปัญหาให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าใจในหลักเหตุผลทางปรัชญาที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการพัฒนาสังคมความรู้ ว่าสังคมความรู้นั้นเป็นการพัฒนาเพื่อสันติภาพ และแสดงแนวคิดในประเด็นข้อกังขาต่อสิ่งที่

เป็นปัญหาในสังคมสมัยใหม่ เพื่อที่จะได้เข้าใจสาเหตุและพิจารณาการ
แก้ปัญหาได้อย่างหลากหลาย นักปกครอง นักพัฒนา นักการศึกษาและผู้ที่
สนับสนุนการพัฒนาสังคมความรู้จะได้ตระหนักและเข้าใจในหลักปรัชญาอัน
เป็นฐานคิดของพัฒนาสังคมความรู้ที่เน้นการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีแก่มนุษยชาติ
และนำมาซึ่งสันติสุขแก่โลกได้ตามความเป็นจริง

ปรัชญาของความรู้

ความรู้เป็นแกนสำคัญของมโนทัศน์ของสังคมความรู้ ดังนั้น จึงต้องเข้าใจปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังความรู้เสียก่อน อภิปรัชญาของความรู้ได้อธิบายไว้แตกต่างกันไปและแยกส่วนกับญาณปรัชญาที่เน้นการได้มาซึ่งความรู้ตามแนวคิดทฤษฎีความรู้ (theory of knowledge) แต่ในการสนใจระดับอภิปรัชญามองว่า ปรัชญาคือ การศึกษาปัญญาของมนุษย์ และผลผลิตของปัญญา ซึ่งก็คือความรู้ ทั้งนี้ ความรู้ (knowledge) มีความหมายตาม Webster's Dictionary Encyclopedic edition (1995) หน้า 554 ว่า state of knowing, cognition, understanding ซึ่งเป็นสภาพของการรู้ทางปัญญา หรือการเข้าใจ ซึ่งเป็นสมรรถนะหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ต่อยอดสัญชาตญาณมนุษย์จากการมีชีวิตรอด มาเป็นการสืบเผ่าพันธุ์ด้วยการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น สร้างสังคมมนุษย์ เกิดภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสาร และนำไปสู่การใช้ปัญญา ทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ปัญญา หรือสัตว์เหตุผล ปัญญาเป็นสาระอีกด้านของมนุษย์ที่พร้อมที่จะพัฒนาไปตามแรงบันดาลใจที่อาจจะมาจากปัญญาเอง และ/หรือมาจากสัญชาตญาณก็ได้ มนุษย์สามารถเอาชนะอะริสโตเติลเพื่อพัฒนาคุณภาพความเป็นมนุษย์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม แรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้ก็คือ ความมั่งรู้ (curiosity) ความสุข (happiness) จากการได้รู้ และความมั่นใจในความจริง (conviction of truth) ที่ว่าสิ่งที่รู้นั้นเป็นความจริง แรงบันดาลใจนี้กระตุ้นการพิชิตอริสโตเติล ได้เป็นวิชาต่าง ๆ ซึ่งมีการจัดหมวดหมู่ เรียบเรียงและสั่งสอนกันเรื่อยมา

อย่างไรก็ตาม ความรู้นั้นมีข้อเชื่อตามมโนคติทางปรัชญาว่า ความรู้มีอยู่จริง (knowledge is exist) โดยเป็นผลผลิตจากการใช้ปัญญาของมนุษย์ เมื่อ

มีอยู่จริงจึงจะคิดต่อว่า มีอยู่อย่างไร มีประเภทหรือคุณลักษณะอย่างไร ซึ่งสามารถเริ่มคิดจากแนวคิดของแอริสโตเติล (Aristotle, ก.ค.ศ. 384 - 322) ที่ได้นิยามมนุษย์ไว้ว่า Man is rational animal (กิริติ บุญเจือ, 2561ข) นักปรัชญาและนักวิชาการส่วนใหญ่แปลตามความหมายภาษาอังกฤษเป็น “มนุษย์เป็นสัตว์เหตุผล” อย่างไรก็ตาม กิริติ บุญเจือได้ชี้แจงว่า amina มิได้แปลว่าสัตว์ แต่หมายถึง ตัวแบบของสิ่งที่คิดได้ ทั้งยังแสดงความคิดเห็นที่ว่าแอริสโตเติลน่าจะต้องการหมายความว่าคนต่างกับสัตว์ตรงที่มีตัวแบบที่ต่างกัน นั่นคือปัญญา แอริสโตเติลได้จำแนกไว้ว่าปัญญาของมนุษย์เรียกว่า nous อันได้แก่ ศักยภาพคิดที่สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ พิสูจน์และหยั่งรู้ได้ และแบ่งระดับไว้ว่า ถ้าอยู่ในระดับน่ายกย่องเรียกว่า ปรีชาญาณ (wisdom ภาษาละติน sapientia ภาษากรีก sophia) ถ้าสามารถใช้การหยั่งรู้สร้างสรรค์สิ่งที่น่าสนใจเรียกว่าศิลปะ (art ภาษาละติน ars ภาษากรีก techne) ถ้ารู้แต่เพียงลอกเลียนแบบที่ผู้อื่นได้ทำไว้ให้และทำได้ดี รู้จักแก้ปัญหาได้ เรียกว่า เทคนิค (technique ภาษาละติน techniques ภาษากรีก rhompeira) แต่ถ้ารู้จักทำตามแบบแผนเดิมจนคล่องแคล่ว ไม่แก้ปัญหาลใหม่ ไม่รู้จักปรับปรุงวิธีทำ เรียกว่าทักษะ (skill ภาษาละติน peritia ภาษากรีก peira) ผลผลิตของการใช้ปัญญาในแต่ละระดับต่างก็ให้ผลเป็นความรู้ทั้งสิ้น

ปรัชญาความคิดแบบกรีกได้ปรับโฉมหน้าการเรียนรู้ของมนุษยชาติ ในประวัติปรัชญา ได้แสดงไว้ว่า ความรู้วิชาการทั้งหลายจะต้องมาจากการใช้วิจารณ์ญาณที่รู้ตามกฎเกณฑ์ ซึ่งกฎเกณฑ์ทั้งหมดอยู่รวมกันอย่างเป็นระบบเครือข่ายแห่งกฎโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่หลักการหนึ่ง เธิลิส (Thales ก.ค.ศ. 640 - 545) เรียกหลักการนี้ว่า หลักการแม่บท (the first principle) ซึ่งควบคุมกฎอื่น ๆ ทั้งหมดไว้ นักปรัชญาจึงมุ่งแสวงหากฎเหล่านี้ โดยถือว่าเป็นความรู้วิชาการ ยุคต่อมา ซาครอส (Socrates ก.ค.ศ. 470 - 399) เพลโทว์ (Plato, ก.ค.ศ. 428 -

348) และแอริสโตเติล (Aristotle, ก.ค.ศ. 384 - 322) ได้มีความเห็นร่วมกันว่า หลักการแม่บทของความคิดแบบกรีกนั้นไม่ใช่อยู่ที่ว่า “ความเป็นจริงคืออะไร” แต่อยู่ที่ว่า “เราเข้าใจความเป็นจริงอย่างไร” เพราะชาวกรีกสมัยนั้นเชื่อเหมือนกันทุกคนโดยสามัญสำนึกอยู่แล้วว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเขาารู้โดยประสบการณ์เป็นสิ่งมีอยู่จริง ซึ่งเข้าใจได้ผ่านคำสามัญที่ใช้อยู่ตามสำนึกของโครงสร้างภาษากรีกที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยหลักของนักปรัชญากรีกทั้ง 3 ท่าน นั้น ถือว่า การจะกล่าวถึง “สิ่งเป็นอยู่” (On = the being) จะต้องกำหนดให้ชัดเจน เมื่อกำหนดได้แล้วจึงค่อยกำหนดว่ามีความเป็นจริงอะไรอยู่เบื้องหลังอีกหรือไม่ ถ้ามีมันคืออะไร เมื่อใช้วิธีคิดที่ถูกต้องแล้ว ความรู้ก็จะเพิ่มได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะสมบูรณ์ ต่อมานักปรัชญากรีกเชื่อร่วมกันว่า การเรียนรู้อย่างถูกต้องจะช่วยให้สมองได้ความจริงถูกต้องเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ความเห็นแตกต่างยังมีอยู่เพราะไม่มีใครรู้หมด การรู้ไม่หมดทำให้ต้องเดาต่อ ความแตกต่างจึงอาจจะมาจากความรู้ที่มีอยู่ยังไม่ถูกต้องตามเกณฑ์ หรือการเดายังไม่แม่นยำหรือยังรู้ไม่หมด การวิภาษ (dialectics) จะช่วยขัดเกลากันและกันให้ได้ความจริงตรงกับความเป็นจริงเร็วขึ้น ดังนั้น การให้การศึกษาจึงได้แก่ การจัดระบบให้ความรู้และฝึกฝนอย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ เพื่อที่จะแน่ใจในความเป็นจริง มนุษย์จึงต้องมั่นใจได้ว่า สิ่งที่มีนั้นจริง จึงใช้แนวทางญาณปรัชญา (epistemology) เป็นเส้นทางในการเข้าถึงที่สำคัญ โดยมี เนื้อหาสำคัญ 2 ประการ คือ เราได้ความรู้มาอย่างไร (theory of knowledge) และ เกณฑ์ค่าประกันความจริง (criteriology) โดยยึดตามหลักการตัดสินความจริง (justified true belief) ของเพลโทว์ เมื่อความรู้ได้ข้อสรุปแล้ว ก็จะมีผลลัพธ์เป็น เนื้อหาความรู้ (subject of knowledge) ซึ่งต่อมาได้เพิ่มพูนจนเข้มแข็งกลายเป็นวิชาต่าง ๆ